

LITTERATUR

NYA BISKOPSORD

Det var en märklig händelse i vårt lands kyrkohistoria, när den 26 maj i år för första gången sedan 1528 tre biskopar på en gång vigdes till sitt ämbete i Uppsala domkyrka. Och när vår kyrka härigenom fått jämnt en fjärdedel av sitt episkopat förnyat, är det en glädje att konstatera, att de nya männen icke blott var för sig äro högt förtjänta och aktade förgrundsgestalter i det andliga och kulturella livet, utan också på ett sällsynt värdefullt sätt komplettera varandra genom att representera olika väsentliga sidor av kyrkans liv och arbete. Vi ha fått en historieforskare, kyrkokännare och erfaren kyrkoledare av närmast högkyrklig typ, en fromhetsforskare, praktiskt verksam präst och själavårdare av ungkyrklig typ och en lutherforskare, etiker och oxfordman av lågkyrklig riktning. Men i allt väsentligt, såsom synen på Ordet och kyrkans uppgift, den vakna blicken för tidens krav eller nitet för den ekumeniska gärningen stå de endröktigt samman.

Den som av dessa eller liknande orsaker går med spänd förväntan till läsningen av de tre biskoparnas herdabrev, som utkommo strax innan den grafiska konflikten lade hämsko på det tryckta ordet, torde icke bli besviken. Anspråken på dessa encyklikor ha genom brevens stigande omfång och värde blivit allt högre, och på de senare åren ha de nått en läsekrets långt utanför det egentliga kyrkfolket. För den som vill veta något om Sveriges kyrka av i dag, vad hon tror, hur hon fungerar och vart hon syftar, torde ingen bättre litteratur finnas än de nuvarande biskoparnas ämbetsbrev, bland vilka de tre nyutkomna inta en kvantitativ och saklig rangplats.

Biskop *Brilioth* i Växjö hör till de icke alltför talrika kyrkomän, som trots alla reservationer se ljust på det andliga och kyrkliga läget i vårt land. Själv skriver han: »Jag har blivit beskylld för en 'blåögd' — väl snarast en eufemism för 'enfaldig' — optimism med avseende på kyrkans framtid.» Men säkerligen är det högst berättigat då han tillfogar, att denna grundsyn »förvisso icke är ett uttryck för en optimistisk lynnesart, som knappast blivit mig given, utan frukten av som jag tror objektiva iakttagelser». En stor mängd av dessa iakttagelser få vi också del av i detta brev, som likt en strålkastare sveper över olika sidor av kyrkans, prästens, prästhemmets, medhjälparnas och kyrkfolkets gärning.

Tron på kyrkans möjligheter gör emellertid ingalunda biskopen blind för missförhållanden och svagheter. Redan på brevets tredje sida kommer varningen för en synnerligen olämplig men alltför vanlig prästsynd: »Vår Herre har för visso icke bruk för tankelättja — som sanningens konung vill han bli ärad och sökt ej minst av Ordets

Litteratur

tjänare.» Många konkreta förslag till reformer och förbättringar givas, vilka här tyvärr måste förbigås. Jag fäste mig särskilt vid tanken på större omväxling efter lokala behov i vår högmässa. »Det är icke nödvändigt, knappast önskvärt, att gudstjänsten förlöper exakt lika till alla sina delar i ett anspråkslöst träkapell och en majestätisk katedral.»

Naturligtvis kan man här ha olika mening om en del detaljer. Kanske är önskemålet om de unga prästernas celibat trots den hovsamma formuleringen en smula förvånande. Bör icke större hänsyn tagas till församlingarna, som väl ofta äro i lika stort behov av en ung adjunktsfru som av en prostinna, och till de blivande prästbarnen, som av många skäl behöva unga föräldrar, än till de åldrande prästernas intresse av att på billigast möjliga sätt kunna skaffa sig ersättare eller ämbetsbiträde? Kanske skall man också i församlingar med säsongmässig befolkningsanhopning långt från kyrkan, t. ex. vid en badort, stå en smula frågande inför biskopens råd att blott »med stor försiktighet» begagna den sedan 1927 öppna möjligheten att förlägga en och annan högmässa till annan plats än kyrkan.

Däremot torde ingen berättigad anmärkning kunna riktas mot de sidor i detta herdabrev, som behandla den teologiska olikheten mellan Uppsala och Lund. Trots alla stridsfanfarer, som höjts och som givit eko i rätt vida kretsar, och trots all kritik, som behövs i den vetenskapliga debatten, torde Brilioths omdöme vara riktigt, att »det för vår kyrka varit en stor tillgång att äga två härdar för teologiskt arbete», att divergensen »ofta varit en befruktande och livgivande faktor» och framför allt, att det väsentliga är helt gemensamt, såsom uppfattningen av Skriften, försoningsläran, kyrkotanken och ställningen till reformationen. Från båda hållen måste vi nog instämma i biskopens egna ord i denna fråga: »Omdömena i pressen ha ofta varit förhastade och brustit i sakkunskap.»

Samma intresse både för de stora kyrkliga linjerna och detaljfrågorna visar brevet till Luleå stift av biskop *Bengt Jonzon*. Den i dessa sammanhang brukliga självbiografiska avdelningen vidgar sig här till en principiell betraktelse över förhållandet mellan omvändelsekristendom och uppfostringskristendom. En betydande huvuddel är ägnad åt prästens och den kristnes ställning till Skriften. I en icke alldeles lättillgänglig men för alla bibelläsare högst väsentlig utredning visar biskopen, särskilt med ledning av Luthers utläggning av Galaterbrevet, hur tron på Kristus är nyckeln till Skriften och hur Skriftens ord bliva Guds ord blott när och i den mån de driva människan till tro på Kristus. Helheten, budskapet om Kristus såsom den fullkomlige Gudsuppenbararen och tillvarons stora under, blir det första, och därifrån få detaljerna sin betydelse. Men »det som i evangeliernas berättelse måhända synes bära märken av att icke vara i egentlig mening historiskt blir på sitt sätt även det ett vittnesbörd om honom själv såsom alla unders under». Denna evangeliska ställning till Bibeln, som innebär både bundenhet och frihet inför Ordet och gör rättvisa både åt förnuftets rätt och åt kravet på lydnad och

underkastelse, är vanskelig och påfrestande, men den är ingen feg kompromiss. Sådana utvägar däremot, som att fly till kyrkans auktoritet eller läran om bokstavsinspirationen »kunna naturligtvis omfattas med full personlig övertygelse men äro icke dess mindre självbedrägerier».

Icke på länge har en »vanlig präst» med så mångsidig erfarenhet som Bengt Jonzon inträtt i episkopatet. Med särskilt intresse lyssnar man därför till vad han har att säga om de praktiskt kyrkliga frågorna. Tyvärr har författaren här fattat sig ganska kort med den motiveringen, att han därom vill personligen samtala med sina präster. Det är glädjande, att en man, vars huvudsakliga gärning varit förlagd till städer, drar en lans för prästens arbete på pastors-expeditionen även där. När man vet hur åtskilliga storstadspräster sucka under denna uppgift, komma följande sanna och fyndiga ord väl till pass: »Det är hälsosamt för den som mycket skall syssla med andliga ting att också ha en konkret och påtaglig uppgift, som kan vara för honom vad tältmakeriet var för Paulus.» Säkert har biskopen också rätt, då han skriver: »Den dag man skulle hitta på att skilja folkbokföringen från prästerna, vinner ganska visst S:t Byråkratius en av sina allra vackraste viktories till utbredande av krånglighet, olust och vantrevnad.»

Men ingen må tro, att biskop Jonzon vill ha prästen förvandlad till en kontorsskrivare. Den utförliga avdelningen »Budskapet och budbäraren» är en god »herdespegel», full av konkreta anvisningar för en fördjupning av den prästerliga tjänsten. Luleåbiskopen är ingen vän av överdriven ritualism. Så mycket mer glädjande är det, att just han klagat över att den svenska kyrkan — ensam bland alla lutherska — förlorade korstecknet ur sin gudstjänstordning. Det skedde så sent som 1811.

Biskop *Runestam* i Karlstad har i högre grad än de båda övriga samlat sitt brev i en sammanhängande framställning av några få ämnen. Därvid upptages lika stort sidantal av »Det objektiva och det subjektiva i kristendomen» och »Kristendom och kultur». I det förra kapitlet har han sammanfattat sina lutherstudier och själva grundvalen för den kristna etiken. Gent emot alla försök att teckna den kristna människans frihet såsom en subjektiv känsla av villighet och harmoni ställer han den åskådning, som talar i Luthers ord: »De kristna äro sådana, som hava syndernas förlåtelse och hjärtats glädje i tron allena mitt under en motsatt känsla.»

I »Kristendom och kultur» få vi de social-etiska konsekvenserna av denna evangeliska grundsyn. Runestam hör till de få svenska universitetsteologer, som på allvar arbetat med att sätta kristendomen i förbindelse med nutidens aktuella problem på den andliga och materiella kulturens områden, och i detta brev få vi se många av de frågor han i olika sammanhang sysslät med, den totala staten, produktionen, den ekonomiska ordningen, sammanfattade och analyserade. I den aktuella debatten om humanismen skriver biskopen: »Kristendom och äkta humanism äro i samma fördömelse. I samma

Litteratur

ögonblick som det mänskliga är trampat under fötterna, är människans skapare förnekad. I samma stund som 'människosjälens oändliga värde' hänas, är synden ett dött ord och Guds barmhärtighet utan föremål.»

Helt naturligt är det många frågor, som behandlas i alla tre herdebrev. Hit hör t. ex. förhållandet till olika kyrkliga rörelser och till frikyrkorna. Alla tre biskoparna äro stora ekumener. Endast en fallang betraktas med tydlig ovilja: de fåtaliga kyrkliga »reformvänner», som önska en reduktion av den kristna läran och tillvita kyrkan en förvanskning av Jesu evangelium. Jonzon kallar deras anspråk »godtycke och charlataneri», och Brilioth slår fast, att dessa präster och teologer, som »glömt sig kvar i en gången tid» ha »brustit i lojalitet mot den kyrka de lovat att tjäna och ansett sig berättigade att sätta sina egna meningar i stället för det gamla evangeliet».

Till oxfordrörelse och högkyrklighet söka biskoparna däremot icke »taga ställning» utan låta dessa rörelsers bärande grundtankar spela in och befrukta framställningen utan speciell hänsyn till upphovet, vilket naturligtvis inte utesluter saklig kritik av överdrifter och av sådant, som icke stämmer med vår lutherska kyrkosyn. Trots att de tre biskoparna personligen ha olika inställning till de båda rörelserna, kan man med glädje konstatera, att intet av breven gjorts till en propagandaskrift för någon av dem.

En annan företeelse, som alla behandla, är den avtagande kyrksamheten. Från Växjö manas »alla, som hava kyrkan kär, att besinna den kyrkliga värnplikt, som de ha att utföra i kyrkbänken», och i karlstadsbrevet heter det: »Det bildas föreningar i legio. En förening vore nödvändigare än någon annan, en kyrkogångsförening, som hade till enda uppgift att inpräglä hos varje medlem hans enkla plikt att icke beröva andra och sig själv och prästen sin medverkan till den gemensamma uppbyggelse, som ett fullsatt kyrkorum innebär.» Det bör här inskjutas att en sådan förening existerar: Anskarsringen, som utan mycket buller fullgjort stora delar av oxfordrörelsens program långt före »Oxford». Annars är den synpunkt, som här anlägges, mycket tänkvärd: utebliven kyrkogång är ingen privatsak utan innebär just att »beröva andra sin medverkan».

Till sist må blott antydast ännu ett stort tankekomplex, som sysselsätter alla brevskrivarna: kyrkans insats i stat och samhälle. Runestam är också här den som framför allt tar upp frågan från principiell synpunkt. På mycket goda grunder skriver han: »Ju mer t. ex. staten i vår tid tager avstånd från kristendomen och öppet eller hemligen proklamerar sig som antikristen, ju mer tvingas kyrkan att i sin lära göra sig klar sin ställning till staten och att söka sig fram till något som liknar ett *kristet politiskt program* — i syfte att förhindra, att det politiska livet så gestaltas, att hon lider intrång i sin frihet att förkunna evangelium.» Och sedan utvecklar han, hur en folkkyrka i sitt förhållande till stat och kultur måste gå två till synes motsatta vägar: dels söka omskapa samhällsformerna, institutio-

nerna, opinionen, för att därigenom kunna nå de enskilda människorna, dels gå direkt på de enskilda människorna för att förvandla dem och genom dem förhållandena i världen.

Brilioth och Jonzon ge förutom ledande synpunkter också konkreta exempel, vilket är lika sällsynt som välkommet i framställningar av kristna önskemål. Den förre nämner socialdepartementets sakkunnigas förslag till hjälpåtgärder för dövstumma, som hade berövat dessa människor »det mesta av den kyrkliga gemenskap och andliga omvårdnad som de hittills åtnjutit», om icke regering och riksdag i stället lyssnat till »de vägande sakskalet som förts fram såväl av dövstumvårdens representanter som av ansvariga kyrkliga myndigheter». Men för att kunna åstadkomma sådant måste kyrkan också i sin söndagliga förkunnelse beröra allmänna frågor och påverka opinionen i kristen anda. »Skola vi alltså predika 'socialt', kanske också 'kulturellt' och 'politiskt' och 'världspolitiskt'? Ja, självfallet... I evangelii ljus måste vi lära oss själva och varandra att se och bedöma allt.»

Brilioth gör en svidande vidräkning med ett ännu bestående missförhållande: kristendomsämnets undanskymda ställning och bristfälliga kursplan både i folkskolan och gymnasietts översta ring. Med anledning av påbudet, att religionsmeddeletelsen i folkskolan skall ske inom bergspredikans ram, skriver biskopen: »Ingen bestrider bergspredikans enastående ställning i Bibeln — men att inge ungdomen den föreställningen, att den historiska kristendomen icke är eller borde vara något annat än vissa höga och vackra principer, som finnas uttalade i Matt. 5—7, detta är en ren förfalskning av historien.» — Tyvärr tyckas många, t. o. m. bland präster och kyrkfolk fortfarande leva i den villfarelsen.

Såsom synes kan den episkopala rösten ibland höjas en smula, då det gäller att beivra skadegörelse i kyrka, folk och samhälle. Men eljest måste det konstateras, hur lågmält, försynt och sakligt dessa herdar taga till orda i de mångskiftande svåra frågor och inför det pressande tidsläget, där de ha att tala. Kanske är det just detta som gör, att man får sådan lust att lyssna och sådant förtroende för de klara, manliga och kristna svar, som givas, och det inträngande budskap, som når oss.

Ake V. Ström.